

RAP

Rotterdam Architectuurprijs 2024

◆
WINNAAR
VAKJURYPRIJS 2024
GRONSTOFFENSTATION AFRIKAANDERPLEIN

◆
WINNAAR
PUBLIEKSPRIJS 2024
METROSTATION STRAND

ROSEKNOOP

RAP
3^e PLAATS
PUBLIEKSPRIJS

BABEL

BABEL

RAP
WINNAAR
VAKJURYPRIJS
2024

ROTTERDAM ARCHITECTUURPRIJS 2024

inhoud

17 -
voorwoord
In Rotterdam kan het allemaal
Chantal Zeegers

18 -
overzichtskaart
met alle inzendingen

21 -
Een duurzame stad gaat over
meer dan alleen nieuwbouw
Barbara Luns
jury 2024

22 -
juryessay
De stad, een landschap
Catja Edens

28 -
publieksprijs
De stem van het publiek

In Rotterdam kan het allemaal

Ieder jaar word ik weer positief verrast door de genomineerden voor de Rotterdam Architectuurprijs. Het is een divers scala en weerspiegelt waar we als stad op inzetten. Rotterdam is meer dan alleen een aaneenschakeling van woningen. Onze omgeving is minstens zo belangrijk. Met goede scholen, groen dichtbij en levendigheid. Want Rotterdammers hebben recht op een woonplek die stimuleert en inspireert.

Tijdens de wederopbouwjaren was het devies: zo veel mogelijk bouwen en snel ook. Ook nu weer staan we voor de uitdaging om te zorgen dat iedereen een woning kan vinden in onze stad. Als wethouder Klimaat, Bouwen en Wonen wil ik dat we meer doen dan alleen stenen stapelen. We moeten ook zorg dragen voor het klimaat en de natuur. Daarom maken we een plan van aanpak Duurzaam doorbouwen, waarin *Paris Proof* bouwen het uitgangspunt wordt.

Dat betekent iets voor het ontwerp van gebouwen en de manier waarop men te werk gaat. Een nieuwe werkwijze, andere materialen. En een andere kijk op wat de stad nodig heeft en welke gebouwen daar het beste bij passen. Onze stad zal er anders uit komen te zien. Met meer hout en hergebruikte materialen als aanblik.

De genomineerden van dit jaar bewijzen dat het samen kan: werken aan de klimaatopgave én doorbouwen van voldoende woningen en voorzieningen. Door duurzaamheid vanaf het begin goed mee te nemen in het ontwerp en ontwerpproces wordt het onderdeel van de kernwaarden van het gebouw.

Ik vind het inspirerend om te zien welke diversiteit er is onder de genomineerden van dit jaar: van een school, een grondstoffenstation en een metro-uitgang tot aan flats en wooncomplexen. Met zowel geweldige renovaties als zinnenprikkende nieuwbouw.

In Rotterdam kan het allemaal. En de Rotterdam Achitectuurprijs prikkelt zoals iedere jaar weer de verbeelding.

Chantal Zeegers

Wethouder Klimaat, Bouwen en Wonen

colofon

initiatief

Gemeente Rotterdam

organisatie en productie

Architectuur Instituut Rotterdam
team AIR: Barbara Luns, Jolanda van Dinteren,
Huigh van Donselaar, Jamie Hornis, Daniëlle Huisman,
Lotte Wierikx, Simara Polak, Marleen van Beers

redactie en juryrapport

Catja Edens, Spatie

grafisch ontwerp

Loes Sikkes Visuele Communicatie

fotografie

Fotografie Frank Hanswijk

tekstcorrectie

Sandra van Noord, Noord voor woord

druk- en bindwerk

Veenman+

©AIR, Rotterdam 2024

air
architectuur
instituut
rotterdam

 **Gemeente
Rotterdam**

De Rotterdam Architectuurprijs is een onafhankelijke prijs voor Rotterdam, een initiatief van de gemeente Rotterdam, georganiseerd door AIR. De prijs wordt gedragen door de architectuurnota *Rotterdam Architectuurstad. Met ontwerpkracht bouwen aan Rotterdam*. De Rotterdam Architectuurprijs is een stimulans voor de kwaliteit van de gebouwde stad en een moment om de architectuur in Rotterdam te vieren.

ISBN 978-90-833210-2-8

alle inzendingen

01. Olympia College Rotterdam
Opdrachtgever: Stichting BOOR
Architect: Spring architecten i.s.m. WDJArchitecten
Bouwer: Constructif
Voormalige LTS scheepsbouw uit 1969 werd duurzaam gerenoveerd tot hedendaagse school voor praktijkonderwijs, verdeeld over drie karakteristieke paviljoens in het groen.

02. Witte Panden Noord
Opdrachtgever: Havensteder
Architect: Het Bouw Bureau Studio i.s.m. TMOJ, Studio Abacaxi, LAG-ADO architects en Laurens Boodt Architect
Bouwer: Van Dillen Bouw
Familie van acht complexen uit de jaren tachtig in Rotterdam Noord vormt een onderschatte tijdlaag die met aandacht voor oorspronkelijke kwaliteiten is gerenoveerd.

03. De Nieuwe Sluis
Opdrachtgever: LyondellBasell
Architect: Royal HaskoningDHV
Bouwer: Cordeel Nederland
Bedrijfsgebouw in de Botlek combineert veiligheid door een schokbestendige staalconstructie en shelter-in-lace-ruimtes met de ruimtelijke kwaliteit van een centraal atrium.

04. Prinsessenflats
Opdrachtgever: Woonstad Rotterdam
Architect: A3 Architecten
Bouwer: Smits Vastgoedzorg
Een constructief probleem van drie flatgebouwen was aanleiding voor een renovatie waarmee balkons werden vergroot en de gebouwplint werd geactiveerd, terwijl bewoners konden blijven.

05. Nieuw Kralingen
Opdrachtgever: Ontwikkelingscombinatie Nieuw Kralingen (ONCK: ERA Contour en Heijmans) en Woonstad Rotterdam
Architect: INBO
Bouwer: Heijmans
Blok met sociale huurwoningen in geliefd stadsdeel refereert aan twintigste-eeuwse bouwstijlen met zorgvuldig metselwerk en is voorzien van woongalerijen op het zuiden.

06. Havenkwartier
Opdrachtgever: Heijmans Vastgoed
Architect: VMX Architects
Bouwer: Heijmans
Grootschalig wooncomplex op Katendrecht waarvan de hoogbouw aan het water verwijst naar voormalige loodsen en fabrieken en de laagbouw aansluit bij achtergelegen woongebied.

07. Pluimveeverblijf De Blijde Wei
Opdrachtgever: Stichting Natuurstad Rotterdam
Architect: STUDIO RTM
Bouwer: GKB Groep
Stichting Natuurstad Rotterdam zet de toon voor de Rotterdamse kinderboerderij van de toekomst met sympathiek en diervriendelijk verblijf voor kippen, kalkoenen en pauwen.

08. Vlietpark
Opdrachtgever: ABB Bouwgroep
Architect: Eentien Architecten
Bouwer: Waal
Welcome to my frontyard. Auto-vrij woondomein in Hoogvliet waarin ecologische waarden centraal staan en ruimte is voor ontmoeting.

09. Beauty&Designlab
Opdrachtgever: Zadkine Beauty & Fashion
Architect: Krill-o.r.c.a.
Bouwer: Hofrijn Bouwgroep, KarTent, bende en TULAY
Studenten Beauty & Design traden op als opdrachtgever van deze veelzijdige en onconventionele blauwwitte praktijkleeromgeving van circulaire en biobased materialen.

10. Grondstoffenstation
Afrikaanderplein
Opdrachtgever: Afrikaanderwijk Coöperatie
Architect: Superuse Studios
Bouwer: Aannemingsbedrijf Mostert i.s.m. wijkcoöperatie
Marktpaviljoen uit gerecyclede materialen werd samen met buurtbewoners ontworpen en bundelt functies op het gebied van afvalverwerking, opvang van regenwater, recycling en meer.

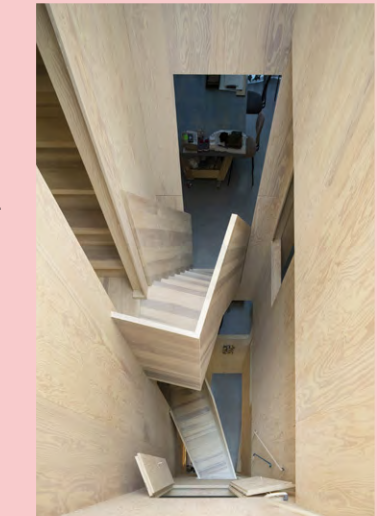
11. De Hoekstee
Opdrachtgever: Middin
Architect: PLANET LAB ARCHITECTURE i.s.m. Theo Kupers Architecten en Grip Studio
Bouwer: Van Zanten Bouw
Woonzorggebouw biedt leefomgeving op maat voor mensen met een autismespectrumstoornis door in te spelen op hun specifieke ruimtelijke behoeften.

12. Vitro - Glashaven
Opdrachtgever: Accresco
Architect: Mei architects and planners
Bouwer: Van Wijnen
Voor deze transformatie van een kantoorgebouw uit 1957 naar een complex met betaalbare woningen voor studenten boden bestaande architectonische kwaliteiten het uitgangspunt.

13. Hogeschool Rotterdam Business School
Opdrachtgever: Hogeschool Rotterdam
Architect: Paul de Ruiter Architects
Bouwer: Heerkens van Bavel Bouw
Dit hijs in een huis biedt een bijzondere binnenwereld met een hoogte van 13 meter waarmee de bewoners samen met de architect hun nieuwbouwhuis naar eigen hand zetten.

14. Palladio
Opdrachtgever: PR development en HIG Ontwikkeling (t/m bouw aanvraag)
Architect: V8 Architects
Bouwer: CreFu
Nieuw appartementengebouw vervangt cluster van verouderde kantoorgebouwen en biedt een fris groen woonmilieu tussen de hoge flatgebouwen in Prinsenland.

15. Paviljoen Westerkade
Opdrachtgever: KOTUG
Architect: Quist Wintermans Architecten
Bouwer: Van Waning
Alzijdig paviljoen in historische haven verwijst in vormgeving en materialisering naar vroeg-twintigste-eeuwse monumenten in de omgeving.

16. Trappenhuis
Opdrachtgever: Koen Taselaar en Simone Trum
Architect: Atelier Tomas Dirrix
Bouwer: Onno Donkers, Ad van Esch, Phil Procter en Studio GdB
Dit huis in een huis biedt een bijzondere binnenwereld met een hoogte van 13 meter waarmee de bewoners samen met de architect hun nieuwbouwhuis naar eigen hand zetten.

17. Vrijeschool Vredenhof
Opdrachtgever: Stichting Vrije Scholen Zuid West Nederland
Architect: 9graden architectuur
Bouwer: constructif, croonwolter & dros, Imd Raadgevende Ingenieurs, De Blaay-Van den Bogaard Raadgevende Ingenieurs, moBius consult en Stijn Poelstra
De duurzame renovatie van een monumentaal schoolgebouw uit 1911 is gecombineerd met een lage nieuwbouw die in materiaal en vormgeving een tegenhanger vormt.

18. Landgoed de Hoven
Opdrachtgever: BVR Groep en gemeente Rotterdam
Architect: wUrck
Bouwer: BVR Groep
De twee rondlopende, alzijdige 'bosvilla's' met 14 en 16 woningen en voorzieningen in de plint staan vrij in een gloeiend groen parklandschap in Park 16Hoven.

19. Noordsingel 250
Opdrachtgever: Siphema Beheer
Architect: Paul de Ruiter Architects
Bouwer: BIK Bouw
Toen transformatie van bestaande bouw niet haalbaar bleek, verrees aan de Noordsingel dit rijk gelede appartementengebouw dat bijdraagt aan het straatbeeld.

20. Nieuwbouw en renovatie van multifunctionele bedrijfshuisvesting Aldowa

Opdrachtgever: Aldowa
Architect: B2A
Bouwer: Homines Bouw
Dit productie- en kantoorgebouw voor een leverancier van aluminium gevels is voorzien van een patroon van geperforeerde platen als staaltje van eigen kunnen.

21. Drijvend festivalhart Rotterdam Architectuur Maand

Opdrachtgever: Architectuur Instituut Rotterdam
Architect: Studio Marco Vermeulen i.s.m. Rush World
Bouwer: AIR, SMV, Eurobarges, Dutch Steigers, GKB Groep, Rush World, Bart Cuppens Tentoonstellingsbouw, Studio de Ronners en Studio Hands-on
Ter gelegenheid van de Rotterdam Architectuur Maand werden drie duwbakken ingericht voor lezingen, debatten, concerten en urban sports, en als tentoonstellingsruimte.

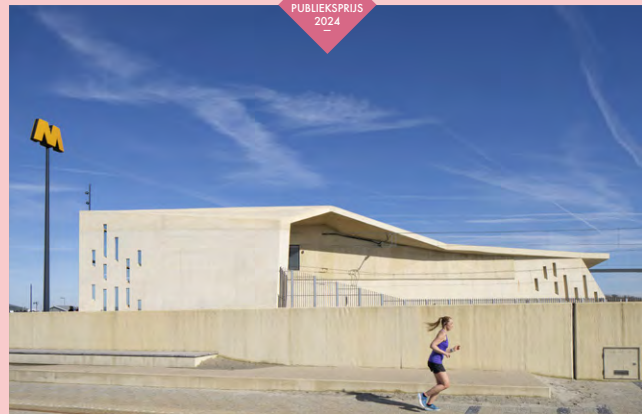
22. Dakterras Noordereiland

Opdrachtgever: particulier
Architect: Het Lange Vierkant
Bouwer: Het Lange Vierkant
Dit houten dakterras met veel groen en beschutting biedt een uitbreiding van de leefruimte voor een woning op het Noordereiland.

23. Wonen aan de Westblaak

Opdrachtgever: anoniem
Architect: Eentien Architecten
Bouwer: Van den Nieuwendijk Bouw
Naorlogs kantoorgebouw kreeg woonfunctie en voegt daarmee een nieuwe dimensie toe aan de Westblaak als stadsboulevard.

RAP
WINNAAR
PUBLIEKSPRIJS
2024

24. Metrostation Strand

Opdrachtgever: gemeente Rotterdam
Architect: Marc Verheijen, De Architectenploeg Stadsontwikkeling Rotterdam
Bouwer: Aannemerscombinatie Boskalis en Swietelsky
Eigentijds monumentaal metrostation vormt spectaculaire afsluiting van de Hoekse lijn waar reizigers uit Rotterdam en omgeving kunnen uitstappen op het strand.

27. Overhoeks

Opdrachtgever: Vereniging van Opdrachtgevers Overhoeks
Architect: Bureau Massa, Jager-Janssen architecten en De Nijl Architecten
Bouwer: Gebr. Verschoor
Op basis van collectief opdrachtgeverschap van starters, gezinnen en andere bewoners kwam dit woongebouw met gezamenlijke tuin en balkons tot stand.

28. Salix

Opdrachtgever: Accresco
Architect: De Zwarte Hond
Bouwer: Van Wijnen
Dit gevarieerde wooncomplex met veel groene buitenruimte geeft uitdrukking aan de identiteit van Schiebroek als tinstad van de 21e eeuw.

29. The Lobby

Opdrachtgever: Manhave Vastgoed
Architect: KAAN Architecten
Bouwer: Van Waning
Transformatie van markant naorlogs bouwwerk tot binnenstedelijk complex met winkels, eetgelegenheden en een daktuin met panoramisch uitzicht.

30. Diepeveen

Opdrachtgever: Dudok Real Estate en Dura Vermeer
Architect: diedierendirrix
Bouwer: Dura Vermeer
Woonbuurt op de kop van het Dakpark met middelhoge appartementengebouwen profiteert van het rondom gelegen groen, de big shops en een cultuurhub.

31. De Grote Kreek

Opdrachtgever: VIOS Vastgoed
Architect: Urban Climate Architects
Bouwer: JM Concepten
Deze Leger des Heils-vestiging is het eerste zorggebouw in Nederland met CLT-casco en bestaat voor 80 procent uit gerecyclede en biobased materialen met bio-diverse tuin.

32. Noorderboulevard

Opdrachtgever: GetYourKixx
Architect: GROOSMAN architecten
Bouwer: Dura Vermeer Bouw Heyma
Twee historische schoolgebouwen werden getransformeerd tot supermarkt en woningen en versterken het aanbod aan de levendige Zwart Janstraat.

33. Nieuw Crooswijk

Opdrachtgever: Ontwikkelingscombinatie Nieuw Crooswijk (OCNC: Era Contour en Heijmans) en Woonstad Rotterdam
Architect: West 8 (masterplan en supervisie) i.s.m. Drost + Van Veen, BRINK architectuur & stedenbouw, De Zwarte Hond, NL Architects, Geurst & Schulze architecten, Jeroen Schippers Architecten en Kollhoff & Pols architecten
Bouwer: ERA Contour
Nu de buitenruimte is voltooid toont Nieuw Crooswijk, een gevarieerde woonomgeving geïnspireerd op negentiende-eeuwse stadswijken, zich in volle glorie.

34. NIO House Rotterdam

Opdrachtgever: NIO
Architect: MVRDV
Bouwer: Interior Partner
Gastrijke showroom voor elektrische auto's breekt met conventies door zijn locatie aan een winkelstraat waarbij in- en exterieur naadloos in elkaar overlopen.

35. Parkrand Oost

Opdrachtgever: Roosdom Tijhuis
Architect: Steenhuis Bukman Architecten
Bouwer: Roosdom Tijhuis
Woonbuurt met vier stadswoningen en 19 eengezinswoningen in rode baksteen markeert de overgang naar het Westerdijkspark bovenop de HSL-lijn.

36. Obs De Plevier

Opdrachtgever: Stichting BOOR
Architect: Cita architecten
Bouwer: Capelse Streekbouw
Z-vormig schoolgebouw voegt zich in kleinschalige bloemkoolwijk en maakt via verschillende buitenruimtes verbindingen met buurt, park en sporthal.

37. De Kleine Burg

Opdrachtgever: woonexperiment De Kleine Burg i.s.m. gemeente Rotterdam
Architect: totaalplan i.s.m. Tom van Loon en Lucienne Bregman. Tiny houses: eigen ontwerp.
Bouwer: Driekwart van tiny houses is zelfbouw door de bewoners, i.s.m. De Kleine Klussers en Liberte Woodscapes.
Gemeenschap van tiny houses toont alternatief perspectief op duurzaam en zelfvoorzienend wonen (off the grid) waarbij bewoners samen optrekken en van elkaar leren.

38. Roseknoop

Opdrachtgever: Hef Wonen
Architect: LEVS architecten
Bouwer: Remmers Bouwgroep
Complex met opvallend ruime sociale huurwoningen biedt laagbouw aan een groene straat en appartementen met uitzicht in de toren.

39. Kindcentrum Shri Saraswati

Opdrachtgever: Stichting Hindoe Onderwijs en gemeente Rotterdam
Architect: RoosRos Architecten
Bouwer: Algeco
Kindcentrum op Hindoestaanse leest levert in programma en uitstraling een bijdrage aan Bospolder Tussendijken als veerkrachtige, cultureel diverse wijk.

40. Babel

Opdrachtgever: AM
Architect: Laurens Boodt Architect
Bouwer: bouwcombinatie Kroon & de Koning I Boele & van Eesteren
Gebouw geïnspireerd op de Toren van Babel van Pieter Bruegel bevat 24 verschillende woningen als een gestapeld dorp langs een omhoog draaiende straat.

Een duurzame stad gaat over meer dan alleen nieuwbouw

Barbara Luns, directeur van AIR

Rotterdam architectuurstad is in veel opzichten toonaangevend als het gaat om stedelijke vernieuwing en ontwikkeling. Terwijl de skyline voortdurend verandert met nieuwe torens en projecten, is duurzaamheid een steeds belangrijker thema geworden in gesprekken over de toekomst van de stad. In deze discussies ligt de nadruk vaak op nieuwbouw en hoe duurzaamheid een rol kan spelen in nieuwe ontwikkelingen.

Nieuwe EU-wetgeving is in aantocht, gericht op het verduurzamen van de bouwketen door duurzame materialen, energiezuinige bouwmethoden en groene infrastructuur aan te moedigen. Ook de gemeente Rotterdam werkt aan een aanpak duurzaam doorbouwen om de standaarden voor nieuwbouw te verhogen. Toch lijken we soms te vergeten dat duurzaamheid niet alleen gaat over nieuwe gebouwen maar dat er naast de nieuwbouwpogingen vooral heel veel kansen liggen in de bestaande stad, op het gebied van duurzame inbreiding, renovatie, ecologie en verduurzaming.

Vorig jaar heeft de jury geagendeerd dat architectuur meer is dan alleen het ontwerp en de constructie van gebouwen: het is een collectieve inspanning. Alle betrokken partijen, van opdrachtgevers en architecten tot bouwers en gebruikers, moeten samenwerken en hun kennis inbrengen om tot een gedragen architectuur te komen. Dat is óók duurzaamheid. Dit bredere begrip van duurzaamheid is terug te zien in de juryselectie van dit jaar, waarin projecten worden erkend die aandacht hebben voor sociale duurzaamheid, het belang van de bestaande voorraad en typologische vernieuwing.

Dit betekent het bieden van goed ontworpen onderkomens voor kwetsbare groepen en het stimuleren van sociale cohesie en participatie. Het vraagt om een andere manier van ontwerpen, waarbij de behoeften en wensen van de gebruiker centraal staan. In plaats van te streven naar nieuwbouw, wordt gekeken naar manieren om bestaande gebouwen te renoveren en te herbestemmen. Dit kan niet alleen de ecologische voetafdruk van de stad verminderen, maar ook het unieke karakter en de geschiedenis van Rotterdam versterken.

Met ontwerpkracht en out of the box denken, ontstaan nieuwe typologieën die oplossingen bieden voor de uitdagingen van de verdichtende stad. Voor je het weet ben je vier metrohaltes verwijderd van het strand. Experimenteren met verschillende woon- en werkvormen leidt tot meer diverse en inclusieve buurten. Tegelijkertijd moeten we ruimte laten binnen bestaande kaders voor eigen invulling, zodat lokale gemeenschappen een stem hebben in de ontwikkeling van hun omgeving.

Deze verschuiving naar een meer inclusieve en duurzame stedelijke ontwikkeling vraagt om een andere benadering van ontwerpen en bouwen. Dit betekent dat er andere typen bureaus en opdrachtgevers naar voren komen die zich richten op samenwerking en democratisering. Door gezamenlijk te werken aan de toekomst van Rotterdam als een duurzame stad, kunnen we ervoor zorgen dat iedereen onderdeel wordt van hetzelfde verhaal. Laten we niet te nauwe definitieën hanteren of ons blindstaren op nieuwbouw, maar kijken hoe we samen kunnen werken aan een duurzame toekomst voor Rotterdam.

vakjury 2024

Maïke van Stiphout (juryvoorzitter)

'Bouwen voor biodiversiteit vergroot de kwaliteit van leven voor alles wat leeft.'

Maïke van Stiphout studeerde tuin- en landschapsarchitectuur aan de Universiteit van Wageningen en het Royal Melbourne Institute of Technology in Melbourne. Ze richtte DS landschapsarchitecten op met Bruno Doedens, een bureau dat al 30 jaar werkt vanuit het idee van verankering op de plek en het vergroten van biodiversiteit. Als hoofd master Landschapsarchitectuur aan de Amsterdamse Academie van Bouwkunst gaf zij natuurinclusief ontwerpen een plek in het curriculum. Zij is auteur van de eerste en tweede Gids voor natuurinclusief ontwerp.

Karo van Dongen

'Architectuur hoort in mijn ogen een zekere schoonheid te hebben. Schoonheid blijkt daarbij overigens niet alleen uit de architectonische kwaliteit, maar ook uit zaken als inpassing in de omgeving, praktisch gebruik, duurzaamheid in de brede zin van het woord en ruimte voor ontmoeting. Rotterdam verdient, als diverse stad, dergelijke schoonheid in grote diversiteit.'

Karo van Dongen is bestuurder van Alwel, een woningcorporatie actief in Roosendaal, Etten-Leur en Breda die ruim 26.000 woningen en andere panden verhuurt. Zijn uitgangspunt is dat hij zelf in alle te realiseren woningen zou moeten willen wonen. Daarbij gaat het om technische en architectonische kwaliteit, maar ook om woonomgeving en duurzaamheid.

Carien van Hoogevest

'Alles van waarde is weerloos. Deze dichtregel van Lucebert (1924 – 1994) die sinds 1978 in neonletters op een gebouw in Rotterdam staat, herinnert ons eraan dat we voor stad en gebouwen moeten zorgen.'

Architectuurhistoricus Carien van Hoogevest vormt samen met haar broer het bestuur van het Amersfoortse architectenbureau Van Hoogevest Architecten (VHA), met als missie het Nederlands cultureel erfgoed van nu en van de toekomst te conserveren én te creëren. Het bureau heeft al vele toonaangevende oude en jonge monumenten onder zijn hoede gehad waaronder het raadhuis van Dudok in Hilversum, de Domkerk in Utrecht en het Rijksmuseum in Amsterdam.

Raoul Vleugels

'Om systeemverandering te bewerkstelligen heeft de architect een diepe betrokkenheid met de (Rotterdamse) gemeenschap nodig. De vraag blijft: betrekken we een gemeenschap door principes op te leggen, of door te verleiden met een poëtische notie van een nieuwe bouwcultuur?'

Raoul Vleugels studeerde in 2011 cum laude af als architect aan de TU Eindhoven. Na gewerkt te hebben bij Peter Zumthor in Zwitserland en HCVA in Rotterdam, begon hij in 2013 het bureau Werkstatt samen met Niels Groeneveld en Floor Frings. In 2021 ontvingen ze de prestigieuze 'Jonge Maaskantprijs'. Werkstatt werkt aan een duurzamere en socialere wereld via bouw- en onderzoeksprojecten, gedreven door een analytische en holistische kijk op de opgave, (bio-based) techniek, de mens en haar omgeving.

Pinar Balat

'Iedereen heeft recht op een kwalitatieve leefomgeving die sociale en persoonlijke ontwikkeling ondersteunt.'

Pinar Balat is architect en stedenbouwkundige en behaalde haar diploma's aan de TU Delft, METU Ankara en UPM in Madrid. Zij werkte aan verschillende woningbouwprojecten, plannen voor nieuwe woonwijken en binnenstedelijke transformaties. Vanuit haar bureau Studio Pinar Balat doet zij onderzoek naar thuis voelen in de stad, ecologisch en sociaal rechtvaardige stadswijken, de gezonde stad en stedeling, en transformatie van naorlogse wijken. Pinar Balat is lid van de programmaraad van ARCAM, Architectuurcentrum van Amsterdam.

Grondstoffenstation Afrikaanderplein

RAP
WINNAAR
VAKJURYPRIJS
2024

DE STAD, EEN LANDSCHAP

essay namens de jury
door Catja Edens

Ter gelegenheid van het Rotterdamse Bibliotheekcollege hield juryvoorzitter Maïke van Stiphout dit voorjaar een lezing over de stad als plek van ‘menselijke en niet-menselijke levenden’. Daarin legde ze uit wat het kan betekenen als we voor en met dit brede scala aan stadsbewoners – mensen, dieren, bomen en planten – gaan ontwerpen en bouwen. Het publiek luisterde geïntrigeerd toe, maar na afloop heerste er ook enige verwarring, want ging het hier nog wel over architectuur? Aan de basis van het verhaal dat Van Stiphout die avond hield, ligt het gegeven van de integrale samenhang die de stedelijke omgeving kenmerkt. Daarin staan bouwwerken nooit op zichzelf maar maken ze deel uit van een samenhangend stedelijk (eco)systeem dat verbonden is met de bodem, het water en de atmosfeer, en waar mensen, dieren en planten de ruimte vinden om te leven. Dit systeem met al zijn sociale, fysieke en natuurlijke kwaliteiten ontwikkelt zich in de loop van de tijd, gedreven door natuurlijke omstandigheden en door toedoen van haar bewoners. De ‘menselijke levenden’ leveren daaraan een belangrijke bijdrage via de architectuur.

De jury van de Rotterdam Architectuurprijs 2024 pleit voor zo'n brede opvatting van architectuur. Die gaat voor haar evengoed over sociale, ecologische en cultuurhistorische waarden als over de materialen die gebruikt worden en de ontwerpintelligentie die daarbij wordt ingezet. De jury beschouwt Rotterdam als een stedelijk landschap waarvan de gebouwen, straten, parken en waterlopen samen een integraal geheel vormen. Al de nieuwe en getransformeerde bouwwerken die worden ingezonden voor de Rotterdam Architectuurprijs, vormen aanvullingen op dit stedelijke landschap. Ze bieden ruimte maar zorgen ook voor nieuwe verbindingen of laten de stad beter functioneren. Om recht te doen aan de veelzijdigheid en complexiteit van het stedelijke landschap van Rotterdam is toewijding, kennis en goed ontwerp nodig, met een regeneratieve houding als basis. Want architectuur dient ervoor te zorgen dat de stad er fundamenteel op vooruit gaat door slimme en mooie toevoegingen te realiseren en verstandig om te gaan met het bestaande. Hoe dat werkt, is een oefening in integraal denken. Want hoe kan architectuur alle bewoners en hun netwerken ondersteunen? Hoe zorgen we voor de cultuur en identiteit die de stad belichaamt? Hoe gaan we om met de materialen, het water, de energie, het voedsel en de reststromen in de stad? En wat is bij dit alles de betekenis van architectonische schoonheid? De klimaatcrisis, de biodiversiteitscrisis, de woningnood en een toenemende polarisatie in de samenleving zijn enkele kwesties die deze vragen verder op scherp zetten. Uit de oogst van 2024 blijkt echter ook dat ze een stimulans zijn voor vindingrijkheid en visie van al die opdrachtgevers, architecten, bouwers en gebruikers die verder bouwen aan de stad.

Verder bouwen met wat er is

Verder gaan met het bestaande is voor deze jury een belangrijke opgave. Bestaande gebouwen vertegenwoordigen een materiële waarde als constructies die kunnen worden hergebruikt in plaats van te worden gesloopt, en dat zorgt voor een lagere CO₂-uitstoot en minder druk op ecosystemen elders. Maar ze vertegenwoordigen natuurlijk ook een culturele waarde doordat ze de geschiedenis van de stad belichamen. Die materiële en culturele waarde lagen in het geval van het Olympia College in IJsselmonde misschien niet meteen voor de hand. De school, bestaande uit drie paviljoens, moet na oplevering in 1968 een opvallende verschijning zijn geweest met haar vakwerkconstructie uit zwartgeverfde stalen frames ingevuld met witte trespapanelen. Maar meer dan vijftig jaar later waren die kwaliteiten nog maar lastig te onderscheiden. Het trespapanel was grijs verkleurd door decennialange aanslag en het gebouw stond niet erg idyllisch verborgen in het groen. Ook van binnen was de school versleten. De koudebrugwerking van de staalconstructie zorgde voor grote problemen met het binnenklimaat en de indeling voldeed niet langer aan moderne onderwijsseisen. De docenten en leerlingen van praktijkonderwijs, pro-vmbo, lwoo-vmbo, entree-mbo en de internationale schakelklas, moesten het hier doen met een gebouw dat ontwikkeling tegenwerkte in plaats van die te ondersteunen. Was het gebouw geen gemeentelijk monument geweest, dan zou de keuze voor sloop en nieuwbouw hier waarschijnlijk snel zijn gemaakt. Maar omdat behoud een gegeven was, besloot opdrachtgever BOOR in zee te gaan met Spring architecten en WDJArchitecten voor renovatie en modernisering van het schoolgebouw, terwijl de landschapsarchitecten van RRog werden

ingeschakeld om een nieuw buitenruimte-ontwerp te maken. Bij de transformatie bleef de karakteristieke buitengevel behouden terwijl met een nieuwe houten binnengevel is gezorgd voor een verbetering van het binnenklimaat. Dit betekende echter niet dat binnen- en buitenwereld volledig van elkaar werden gescheiden. Zo is de zwarte staalconstructie ook aan de binnenkant zichtbaar gebleven en zijn er overgangen gemaakt om buiten- en binnenruimte van de school met elkaar te verbinden. De aula heeft een terras aan het water en alle vakgroepen kregen de beschikking over een eigen buitenterrein dat direct aan de praktijklokalen voor vakken als heftruckrijden, natuuronderwijs en metaalbewerking is gekoppeld. Rondom de school zijn onder meer kassen en moestuinen te vinden, onderling verbonden met een wandelpad.

Voortbouwen aan de stad, een oefening in integraal denken

De jury ziet in het Olympia College een mooi voorbeeld van wat het op kan leveren als de budgettaire logica van sloop en nieuwbouw niet wordt gevolgd, maar de mogelijkheden van een bestaand schoolgebouw met toewijding worden verkend. Hier bood het gebouw met zijn ouderwetse hoge en brede ruimtes unieke kansen om een overzichtelijke en prikkelarme onderwijsomgeving te creëren die goed aansluit bij de behoeften van de specifieke leerlingpopulatie. Maar wellicht is het nog belangrijker dat de transformatie aan zijn gebruikers de impliciete boodschap afgeeft dat een historisch gebouw en zijn natuurlijke omgeving het waard zijn om te behouden en voor te zorgen. Ook in het geval van The Lobby in het hart van de stad, zijn dit soort kansen gezien. Het is een transformatieproject van ontwikkelaar Manhave Vastgoed die al sinds jaar en dag in het gebied werkzaam en gevestigd is. Daar werkt het bedrijf met bewonderenswaardige inzet en lange adem aan transformatie van de omgeving met in het hart het flatgebouw van Maaskant waar het zelf kantoor houdt. Het winkelpand Dreamhouse en het nabijgelegen noordelijke deel van de Lijnbaan zijn eerdere transformaties die al eens een plek in de juryselectie van de Rotterdam Architectuurprijs behaalden. Het voormalige Crystal Palace is het volgende in de reeks. Tot voor kort was het pand met zijn jarentachtiggevel van spiegelglas en rode kozijnen een wat curieuze en onbegrepen verschijning. KAAAN architecten kreeg dan ook de opdracht tot een ingrijpende transformatie waarbij het gebouw tot op de betonnen structuur is gestript en werd voorzien van nieuwe gevels waarmee het aan alle kanten relaties aangaat met de omgeving. Met de nieuwe façade van kalkzandsteen en geanodiseerd aluminium kozijnen voegt The Lobby zich nu wonderwel in de wederopbouwvallure van de Kruiskade – alsof het er altijd zo gestaan heeft. Aan de kant van de Kruiskadehof kreeg het pand een strakke witte gevel met grote ramen die het morsig achterafstraatje opeens betrekken bij het stedelijk leven. De inrichting van een dakterras met bomen, op de ‘vijfde gevel’ van het gebouw, sluit aan bij de activering van het binnenstedelijk dakenlandschap dat al een tijdje gaande is en de woestijn van bitumen en aircokasten tot leven moet gaan wekken. Dat de waarde van de bestaande structuur hier is herkend en ingezet en de duurzame keuze is gemaakt

om niet te slopen, kan rekenen op grote waardering van de jury. Hoewel de historische kern van het gebouw niet evident is in het straatbeeld, vormen de hoge luifel en mezzanine van de oude betonstructuur belangrijke ruimtelijke kwaliteiten voor de geplande high-end winkels en horeca. En daarmee blijft de band met het verleden behouden. De jury ziet The Lobby als een project waarin commerciële logica en de betrokkenheid van een opdrachtgever op bijzonder gelukkige wijze samenkomen en leiden tot culturele en materiële duurzaamheid.

Wonen voor iedereen

Dat niet alle oude gebouwen behouden blijven in Rotterdam, mag wel blijken uit de veelbesproken sloop van sociale huurwoningen in de Tweebosbuurt in Afrikaanderwijk. In de **[Roseknoop]**, een nieuw stedelijk blok met woontoren en grondgebonden woningen, heeft inmiddels een aanzienlijk deel van de oorspronkelijke bewoners nieuwe huisvesting gevonden. De jury spreekt haar waardering uit voor de ambitie en daadkracht om hier ook met de beperkte budgetten voor sociale woningbouw, hoogwaardige architectuur te realiseren.

De Roseknoop, ontworpen door LEVS architecten in opdracht van woningcorporatie Hef Wonen, maakt deel uit van een reeks nieuwbouwontwikkelingen in de wijk Parkstad op Rotterdam Zuid. Een extensief gebruikt

Wonen in de stad bereikbaar houden voor iedereen

gebied in de voormalige havens bood hier ruimte om tegemoet te komen aan de enorme vraag naar woningen in Rotterdam. De Roseknoop is een van de grote projecten op deze locatie. Het blok omvat 113 twee- en driekamerappartementen en 24 grondgebonden woningen die met een maximum van vijf kamers bestemd zijn voor grotere gezinnen. Er spreekt aandacht en zorg uit het hoogwaardige metselwerk, maar ook uit de overhoekse balkons van de appartementen, en een reeks collectieve voorzieningen zoals de ruime entree, de fietsenstalling en een groen binnenterrein dat door de vele schuttingen helaas niet optimaal uitpakt in ruimtelijke en ecologische kwaliteit.

Het verheugt de jury dat met zoveel aandacht en ambitie wordt gebouwd voor huurders in de sociale sector. Zij vindt dit altijd en overal van belang, zodat goed wonen in de stad bereikbaar blijft voor alle groepen in de samenleving, maar zeker op deze plek waar met de sloop van de Tweebosbuurt diepe wonden zijn geslagen. Wat rest is de vraag of de Roseknoop ook aanleiding zal bieden voor het opbouwen van nieuwe sociale netwerken waar die samen met de oude buurt zijn beschadigd of verdwenen. De tijd zal het leren.

Op Katendrecht verrees nóg een groot wooncomplex dat de aandacht van de jury op zich wist te vestigen. Het schiereiland in het oude havengebied van Rotterdam is al decennialang bezig te veranderen van woelig havenkwartier en introverte volkswijk, tot hippe stadswijk voor gezinnen. Naast de transformatie van markante havengebouwen aan de noordkant en de

renovatie van vroegtwintigste-eeuwse woningbouw, verrees op Katendrecht de laatste vijftien jaar ook heel veel nieuwbouw, voor het overgrote deel in de vorm van woningen. Het **[Havenkwartier]**, dat in opdracht van Heijmans Vastgoed werd ontworpen door VMX Architects, is hier het laatste grote project, een volumineus stedelijk woonblok aan de kade van de Maashaven met 200 koopwoningen waarvan 150 appartementen en 50 grondgebonden woningen. Evenals de Roseknoop past het Havenkwartier in een traditie van stad maken met grote blokken van stedenbouwkundige maat. De jury ziet ze eerder als stukken stad dan als gebouwen en heeft daarom goed gelet op de verdeling van volumes en de manier waarop aansluiting is gezocht met de omgeving. De opzet met laagbouw aan de zijde van het achtergelegen woongebied en hoogbouw aan de kade vindt ze tegelijkertijd vanzelfsprekend en geslaagd. De modulering van de hoogbouwvolumes zorgt voor zontootreding in de binnentuin en reflecteert de volumes van de bebouwing aan de overzijde.

In het Havenkwartier is met grote vaardigheid een indrukwekkende variatie aan woningen gerealiseerd waaronder penthouses, maisonnettes, portiek- en galerijwoningen, eengezinswoningen en zogenaamde loodswoningen. Vooral de laatste vindt de jury een vondst. Gesitueerd aan de kade beschikken ze over inpandige terrassen met roldeuren zodat hier binnen- en buitenleven in elkaar kunnen overlopen. De op het eerste gezicht gewaagde keuze om de intimiteit van het wonen direct aan de publieke kade te verbinden, blijkt verrassend goed te werken. In de omgeving heerst een ontspannen rust.

De jury heeft wel even moeten slikken van de enorme hoeveelheden beton die in dit project zijn toegepast. Het bewijst dat de tijden en de opvattingen over duurzaam bouwen en CO₂-uitstoot sinds 2017, toen het project van start ging, behoorlijk zijn veranderd. En ondanks de ongetwijfeld ruimere budgetten, zijn voorzieningen ten behoeve van biodiversiteit in dit complex niet in de gevels meegenomen. Wat rest is een binnentuin die de bewoners collectief beheren en de kloeke verschijning van het woonblok dat bescheiden bijdraagt aan het hoogstedelijk 'berglandschap'.

Een veel kleiner woongebouw is **[De Hoekstee]**, een woon-zorginstelling voor mensen met een autismespectrumstoornis, ontworpen door Planet Lab Architecture in samenwerking met Theo Kupers Architecten en Grip Studio. Het ligt als een lieflijke modernistische villa aan de Meidoorsingel in Schiebroek en biedt zijn bewoners daar een plek midden in de samenleving. Dat past goed bij de doelstellingen van de opdrachtgever, woonzorgorganisatie Middin, die erop gericht zijn bewoners te ondersteunen in de richting van meer zelfstandigheid.

Het ontwerpen van een woongebouw voor deze specifieke doelgroep is een kwestie van zorgvuldig balanceren – enerzijds is een omgeving nodig die beschermt tegen een overdaad aan prikkels en contact, en voorziet in voldoende privacy, anderzijds moet er ook ruimte zijn voor begeleiding, contact en enige mate van zelfredzaamheid. Het dwingt bij de jury bewondering af dat de ontwerpers er niet alleen in zijn geslaagd om aan deze ingewikkelde randvoorwaarden tegemoet te komen, maar met bescheiden budget zelfs een opvallende architectonische kwaliteit hebben weten te realiseren. De Hoekstee omvat 35 woonstudio's verdeeld over vier woongroepen die elk beschikken over een gezamenlijke buitenruimte in de vorm van een terras. Binnen zijn de ruimtes wat betreft akoestiek, de

verhouding tussen dag- en kunstlicht, kleurstelling en tactiliteit van materialen afgestemd op de specifieke behoeftes van de bewoners. Dat komt bijvoorbeeld tot uiting in de royale gangen en trappen die het mogelijk maken om elkaar te passeren zonder contact te maken. Geïntegreerde bankjes aan de grote vensters bieden juist weer ruimte voor ongedwongen ontmoetingen als bewoners daarvoor kiezen. Aan de buitenzijde is het de oogstrelende combinatie van materialen en kleuren waarvan de jury onder de indruk is. Lichte witte baksteen is hier gecombineerd met goudkleurige aluminium kozijnen en rond de vensters is golvend keramisch tegelwerk aangebracht. Een doorleefd detail is het bankje bij de entree dat in dezelfde materialen is meeontworpen. De inspiratie was een simpel bankje bij een vorige locatie dat bedoeld was om op vervoer te wachten, maar ook een onverwachte aanleiding bleek voor contact tussen bewoners of met voorbijgangers. Het is als succesvol element geïntegreerd in dit nieuwe ontwerp. De jury is verheugd over het belang dat opdrachtgever en ontwerpers hechten aan de natuurlijke omgeving die, zoals zij het zelf formuleren, zorgt voor rust, aarding, levensenergie maar ook beweging en ontmoeting. Het komt tot uiting in de situering aan de bomenrijke singel, de ruim bemeten vensters, de terrassen van de woongroepen en ook de gezamenlijke tuin aan de achterzijde. Wat de jury betreft had er nog wat meer van de liefde en het ontwerplezier waar dit gebouw zo sterk van getuigt, in de terrassen en de tuin gestoken kunnen worden.

Ontwerplezier en innovatie

Kunnen we het project **[Babel]** woontoren noemen, vraagt de jury zich af. De architect Laurens Boodt noemt het zelf in elk geval een bergdorp. In samenwerking met AM als ontwikkelaar ontwierp hij dit gebouw met gezinswoningen dat breekt met alle bekende conventies. Daarmee leverden zij het bewijs dat echte vernieuwing in de woningbouw nog altijd mogelijk is, en dat was voor deze jury een aangename verrassing. Babel, geïnspireerd op het schilderij 'De toren van Babel' van Pieter Bruegel is een taps toelopende toren met rijtjeshuizen, twee-onder-een-kapwoningen en een villa op hoogte. Een omhoogdraaiende straat, afgezoomd met plantenranden, voert buitenom langs de entrees van de 24 woningen die samen een verticaal buurtje vormen met terrassen en zitjes voor ontmoeting. Het heeft de jury niet verbaasd dat het concept tot stand kwam in een periode waarin de omstandigheden in de Rotterdamse woningbouw nog behoorlijk anders waren dan nu. In 2015 schreef de gemeente Rotterdam een open oproep uit voor gezinsappartementen die werd gewonnen door de combinatie Laurens Boodt en AM. Het idee achter de prijsvraag was de ontwikkeling van aantrekkelijke woonruimte voor (traditionele en niet-traditionele) gezinnen in Rotterdam, een stad die op dat moment aan populariteit begon te winnen. De open oproep bleek een succesvolle strategie, ook al duurde het nog negen jaar voordat het gebouw uiteindelijk gerealiseerd was.

Intussen gingen de ontwikkelingen in Rotterdam door. En kwam er een ware bouwboom op gang. Het betekende dat Babel uiteindelijk zou landen in een dicht bebouwde omgeving op de Lloydpier waarbij de kracht van het ontwerp niettemin moeiteloos overeind is gebleven. Aan de zuidkant kwam Babel te grenzen aan een inmiddels geplande binnentuin waar de bewoners gebruik van kunnen maken en de jury

constateert dat ook de beperkte ruimte tot een nieuw gerealiseerd buurpand weinig uitmaakt voor het vrolijke functioneren van het gebouw. De jury vindt dat er belangrijke lessen zijn te trekken uit Babel. Het project laat zien dat een instrument als een open oproep met een termijn die voldoende tijd biedt voor ontwerper, bouwer en ontwikkelaar, kansen heeft geboden voor ontwerplezier en een doorleefd resultaat. De jury beschouwt Babel niet alleen als een architectonische maar ook als een sociale constructie, die stad en bewoners wezenlijke kwaliteit te bieden heeft.

Babel is niet alleen een architectonische maar ook een sociale constructie

Ontwerplezier is ook wat het **[Trappenhuis]** kenmerkt, een vreemde eend in de selectie van dit jaar. Hoewel de jury zich bewust heeft gericht op het samenhangende stedelijke landschap van Rotterdam waaraan de ingezonden bouwwerken op verschillende fronten een bijdrage leveren, gaat het hier om een project dat zich binnenin een woning bevindt: een huis in een huis. De private opdrachtgevers, een grafisch ontwerper en een kunstenaar, realiseerden hun woning in collectief particulier opdrachtgeverschap samen met een handjevol burens. Gaandeweg het proces ontstond bij hen het verlangen om hun eigen woning opnieuw uit te vinden waarop zij besloten een bevriende architect uit te nodigen en samen een plan te maken. Dit leidde tot de beslissing om het nieuwbouwhuis te laten opleveren als een casco zonder trap. De dertien meter hoge schacht in het hart van de woning bood ruimte voor nieuwe gedachten en ideeën en uiteindelijk ook voor een fysieke ingreep. Het Trappenhuis werd een huis in een huis, een project dat nog eens duidelijk maakt wat een ontwerpproces op basis van nieuwsgierigheid en een authentiek verlangen naar het onbekende, kan opleveren. Als een onbepaalde, functievrije tussenruimte vormt het Trappenhuis het autonome hart van de woning, vormgegeven als een stelsel van schuin overstekende houten trappen met wanden, openingen en luiken waar volop ruimte is voor de kunstcollectie van de eigenaren. Het Trappenhuis biedt de mogelijkheid om de aanliggende kamers telkens opnieuw in te nemen en te definiëren, om telkens op andere manieren door het huis te bewegen en op andere plekken stil te staan en elkaar tegen te komen gedurende de dag, en gedurende de jaren. Voor de jury kan het Trappenhuis als voorbeeld dienen voor hoe wij met ruimte omgaan. Zij spreekt de hoop uit dat de nieuwsgierigheid, de moed en het ontwerplezier waarmee opdrachtgever en architect hier hebben samengewerkt, en niet alleen het ontwerp maar ook de ontwerpogave samen hebben ontwikkeld, inspiratie biedt voor het ontwerpen op de schaal van het stedelijk landschap.

Regeneratief, met kennis en toewijding

Dit essay eindigt met de laureaten van de Rotterdam Architectuurprijs 2024, drie projecten die elk op eigen wijze aantonen hoe een regeneratieve houding, kennis en toewijding tot uitdrukking kunnen komen in architectuur die bijdraagt aan de integrale kwaliteit van het stedelijk landschap.

Rotterdam is vanaf nu Rotterdam aan Zee

De constructieve problemen werden verholpen en de woningen werden voorzien van isolatie, HR++-glas en aansluiting op het warmtenet. De balkons en galerijen kregen een extra draagconstructie die het mogelijk maakte ze te verbreden. Dat de galerijen inmiddels meer ruimte bieden is een belangrijk pluspunt, maar de grootste winst zit hem in de balkons voor de woningen. De zogenaamde 'zeembalkons' met nauwelijks ruimte voor twee stoelen kregen een upgrade tot volwaardige buitenruimtes met plaats voor loungemeubilair of een eettafel. Het realiseren van de nieuwe draagconstructie werd bovendien aangegrepen om op de begane grond twee nieuwe zorgwoningen te realiseren en een scootmobielruimte, terwijl een extra achteruitgang direct toegang biedt tot het park. De jury heeft grote waardering voor de principiële keuze van corporatie Woonstad om de drie Prinsessenflats te behouden voor de doelgroep van senioren in de sociale huursector. Daarbij is de renovatie veel meer geworden dan een degelijke ingreep. Het team is er namelijk in geslaagd om met een beperkt budget uit te stijgen boven het oplossen van concrete constructieve en energetische problemen en ook uitstraling en woonplezier wezenlijk te vergroten. De jury vindt dat een waar huzarenstukje. Door in uitstraling aan te sluiten bij De Nieuwe Margriet vormen de vier Prinsessenflats nu ook weer een geheel. Dat komt niet alleen de stedenbouwkundige kwaliteiten van de wijk ten goede, maar geeft bovendien de boodschap dat sociale woningbouw de inspanning meer dan waard is. Met veel genoegen verleent de jury de Prinsessenflats een eervolle vermelding.

Van alle inzendingen van dit jaar is **Metrostation Strand** het project waarvan veruit de meeste mensen zullen profiteren. Het station vormt het eindpunt van de Hoekse Lijn, een voormalige spoorlijn die is omgebouwd tot metrolijn en verlengd om direct toegang te bieden tot het strand van Hoek van Holland. Natuurlijk is het een onweerstaanbaar idee om Rotterdam een directe metroverbinding naar het strand te verschaffen, maar de praktische realisatie van dit plan had heel wat voeten in aarde. Het resultaat, dat in opdracht van de gemeente Rotterdam werd ontworpen door Marc Verheijen en De Architectenploeg Stadsontwikkeling Rotterdam, is een zorgvuldig vormgegeven stuk infrastructuur dat de jury hier ook in zijn totaliteit niet onbenoemd wil laten. De Hoekse Lijn voert reizigers vanuit Rotterdam via Schiedam naar Hoek van Holland met onderweg een reeks stations die een familie vormen in uitstraling en materialisering, in kleur verlopend van zachtgeel in Schiedam tot avondrood in Hoek van Holland. Het Natura 2000-kustlandschap waar de lijn doorheen voert werd ontzien door op een stukje van het traject een ondergrondse verbinding aan te leggen.

Sluitstuk is het station Hoek van Holland Strand. Dit kopstation, de feitelijke inzending voor de Rotterdam Architectuurprijs 2024, kreeg de vorm van een korte tunnel die met zijn rood geschilderde betonnen wanden met een grafisch patroon door Eric Sandifort, de aankomst op het strand ensceneert en tegelijkertijd ook verschillende technische vraagstukken met betrekking tot wind en opwaaiend zand oplost. Daarbij gaat het allereerst over de reizigers. Een van de wind afgekeerde hoek en de in het beton aangebrachte sleuven zorgen voor een geleidelijke overgang van perron naar strand zodat strandgangers bij aankomst niet omver worden geblazen. Schuin aflopende betonnen wanden aan weerskanten van het spoor vormen een scheiding tussen de metro en het duinlandschap en een barrière tegen het opwaaiend zand dat voor problemen kan zorgen op het spoor. Bovendien zijn de rails op poten gezet zodat het zand wat hier alsnog terechtkomt eronderdoor kan waaien. Station en plein zijn als een geheel en in samenhang met het omliggende landschap ontworpen waarbij auto's uit het zicht blijven en de duinbeplanting tot aan het perron groeit. Daarmee werd het een bestemming met een verrassende eigen verblijfskwaliteit die het plezier van een dag aan het strand combineert met de natuurlijke kwaliteiten van deze locatie. Het intelligente pleinontwerp van Maurits van de Sande voorziet in keerwanden voor het opwaaiende zand die tegelijk dienstdoen als bankjes voor vertrekkende en aankomende strandbezoekers die hier hun schoenen kunnen verruilen voor slippers of genieten van een ijsje in de ondergaande zon.

Waar Rotterdam al vele steden was, is de stad nu dus ook Rotterdam aan Zee met een voor iedereen toegankelijke, directe verbinding naar het strand, als natuurgebied en plek voor vertier. Dat is op zichzelf al een belangrijk wapenfeit maar in combinatie met de integrale technische, architectonische en landschappelijke kwaliteit van dit project, was het aanleiding voor een eervolle vermelding.

Via de architectuur bijdragen aan het stedelijk (eco-) systeem is een kwestie van lange adem. Daarvoor kan het project dat dit jaar de Rotterdam Architectuurprijs in de wacht sleept, dienen als klinkend bewijs. Met bewonderenswaardige onverstoortbaarheid spannen de architecten van Superuse Studios zich al jaren in voor systeemverandering in de architectuur, en dat bleef ook

in de context van de Rotterdam Architectuurprijs niet onopgemerkt. Hun **Grondstoffenstation Afrikaanderplein** is, na speeltuin Wikado in 2010, Kunstcentrum WORM in 2013, de transformatie van Tropicana in 2017, Buitenplaats Brienenoord in 2019 en Woongebouw W1555 in 2022, hun zesde gebouw dat meedingt naar de Rotterdam Architectuurprijs. Het is alsof deze reeks bouwwerken de geleidelijke omslag in het denken over architectuur markeert waarbij de vragen uit het begin van dit essay steeds nadrukkelijker centraal zijn komen te staan.

Want hoe kan architectuur de 'menselijke en niet-menselijke' bewoners van de stad en hun netwerken ondersteunen? Hoe zorgen we voor de samenleving, cultuur en identiteit die de stad belichaamt? Hoe gaan we om met de materialen, het water, de energie, het voedsel en de reststromen in de stad? En wat is bij dit alles de betekenis van architectonische schoonheid? Het Grondstoffenstation Afrikaanderplein, ontworpen door Superuse Studios in opdracht van Afrikaander Wijkcoöperatie, geeft op al die vragen een even eigenzinnig als aanstekelijk antwoord. Het bouwwerk vormt het hart van de Rotterdamse Afrikaandermarkt die wekelijks 30.000 bezoekers naar het Afrikaanderplein brengt. Het Grondstoffenstation introduceert een centrale plek voor inzameling, scheiding en hergebruik van de afvalstromen van deze markt. Het is een initiatief van de Afrikaanderwijk Coöperatie die in 2017 is begonnen met het vele restafval van de markt op het plein en de omliggende straten te verzamelen wat leidde tot de ambitie voor een circulaire markt en het initiatief voor het Grondstoffenstation. Evenals andere projecten van Superuse Studios is ook het Grondstoffenstation opgebouwd uit geogoste materialen, in dit geval afgedankte *intermediate bulk containers* (IBC-tanks), hergebruikte stalen balken en een reeks andere hergebruikte materialen. De IBC-tanks vormen de beeldbepalende bouwblokken van het markante paviljoen dat aan de rand van het Afrikaanderplein is geplaatst. Binnen worden de reststromen van de markt die door wijkbewoners via de Afrikaander Wijkcoöperatie zijn verzameld, gescheiden. Daarbij gaat het om een volume van 700 ton op jaarbasis waarvan veruit het grootste gedeelte (675

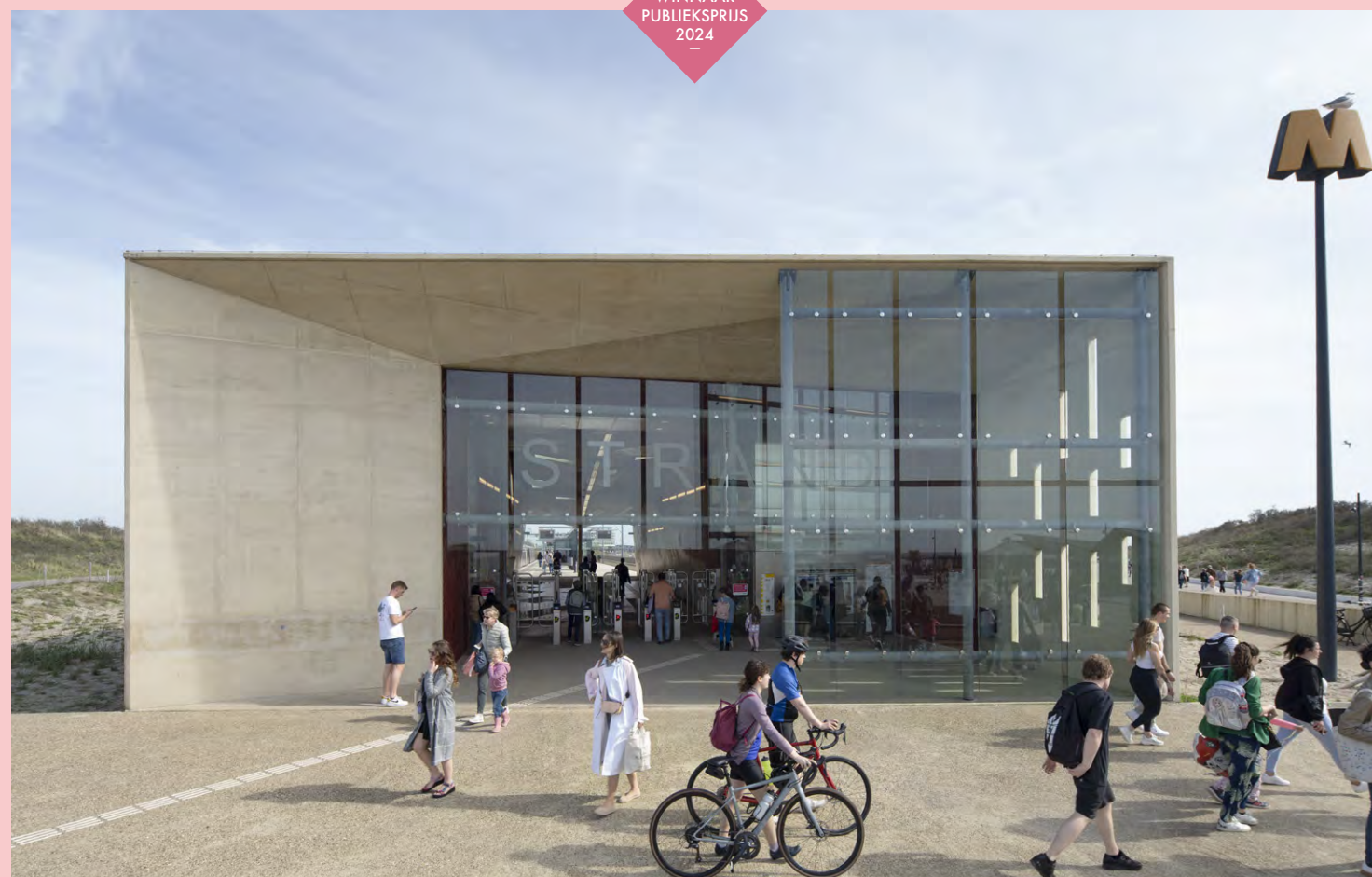
ton) wordt gerecycled – bijvoorbeeld in de vorm van jams, sauzen en soepen van het gft, en 3D-geprinte producten van het plastic. De IBC-tanks bieden met hun inhoud van 10 m³ een ruime capaciteit voor de opvang van regenwater die wordt ingezet voor de schooltuintjes met (eetbare) planten op het dak en voor de nabijgelegen buurttuin. Samen dragen die bij aan de biodiversiteit in het gebied. Aan de zijde van het aangrenzende sportveld vormt het Grondstoffenstation een tribune en ook aan de zijde van het afgiftepunt is volop plek voor ontmoeting en gezelligheid.

Rebelse verschijning die systeemdenken, optimisme en toekomstgerichtheid belichaamt

De jury is niet alleen enthousiast maar ook onder de indruk van de alomvattende wijze waarop het Grondstoffenstation inhoud en architectonische expressie geeft aan een regeneratieve manier van omgaan met de stad. Zij ziet in het bouwwerk een optimistische manifestatie van het grotere stedelijke systeem van Rotterdam waarin 'menselijke en niet-menselijke levenden', de natuurlijke en gecreëerde omstandigheden van een plek en alle stromen die daar doorheen voeren, samenkomen. Het Grondstoffenstation maakt Rotterdammers pragmatisch en expliciet bewust van het (eco)systeem waarvan we deel uitmaken en de rollen en verantwoordelijkheden die we daarbinnen op ons kunnen nemen. In de reeks inzendingen voor de Rotterdam Architectuurprijs 2024 mag het Grondstoffenstation Afrikaanderwijk een wat rebelse en activistische verschijning zijn, maar de jury ziet hier een bouwwerk dat systeemdenken, optimisme, toekomstgerichtheid en ontwerptelligentie op fantastische wijze belichaamt. Het is met een zeer groot genoegen dat zij Grondstoffenstation Afrikaanderwijk bekroont met de Rotterdam Architectuurprijs 2024.

De vakjury van 2024 met v.l.n.r. Carien van Hoogevest, Raoul Vleugels, Maïke van Stiphout, Karo van Dongen en Pinar Balat

Metrostation Strand

De stem van het publiek

Wat vindt het Rotterdamse publiek het beste nieuwe bouwwerk van de stad? Iedereen die de architectuur van Rotterdam een warm hart toedraagt, kon ook deze editie weer stemmen voor de Publieksprijs. Uit de veertig inzendingen maakte de vakjury een selectie van tien bouwwerken die de kwaliteit van de Rotterdamse architectuur in haar volle breedte laten zien. Op die projecten kon het publiek zijn stem uitbrengen. Het leidde tot een winnaar, een tweede en een derde prijs.

de winnaar: Metrostation Strand

Rotterdam is Rotterdam aan Zee geworden dankzij Metrostation Strand. Daartoe werd een voormalige spoorlijn omgebouwd tot metrolijn om een directe openbaarvervoersverbinding te bieden met het strand van Hoek van Holland. Niet alleen betekent dat minder files, minder vervuiling en minder auto's in Hoek van Holland, maar het mooiste is dat Rotterdam er voor iedereen een toegankelijke bestemming bij heeft om te wandelen in de duinen, aan het strand te liggen, een duik te nemen of te genieten van de zonsondergang.

Het team van ontwerpers en technici ging hier een reeks ingewikkelde uitdagingen aan om het eerste metrostation ter wereld te bouwen dat direct toegang geeft tot het strand. Want hoe bouw je een metrostation in een omgeving van wind, regen, zout en opwaaiend zand dat ook nog honderd jaar mee moet kunnen? Metrostation Strand laat zien dat een veelvoud van technische uitdagingen op een locatie waar kwetsbare ecologie, grote bezoekersstromen en bijbehorende voorzieningen samenkomen, tot prachtige resultaten kan leiden. De stemmers van de Rotterdam Architectuurprijs hebben Metrostation Strand direct in hun

hart gesloten als een in-en-in publiek bouwwerk en daarmee de terechte winnaar van de Publieksprijs.

In veel van de stemmotivaties is waardering terug te lezen voor de architectonische kwaliteiten van het metrostation. Iemand schrijft: 'Rotterdam is een bekende architectuurstad, nu niet alleen het centrum maar ook aan het strand.' Een ander noemt het gebouw 'een echte eyecatcher' en nog iemand ziet het als 'een mooie aanvulling op het strand én de Nederlandse architectuur'. Veel stemmers zijn daarbij lovend over de toepassing van zandkleurig beton waarmee het station zich op natuurlijke wijze voegt in de omgeving. Een stemmer schrijft enthousiast: 'Helemaal ondersteboven was ik toen ik voor het eerst het zandgele beton van dit station zag. Een schutkleur, prachtig!' En een andere stemmer: 'Het metrostation is volledig onderdeel van het duinlandschap, of nog beter, het is een versteende duin in kleur, vorm en uitstraling en wijst je in alle opzichten waar je naartoe wilt: de zee!'

In de vorm herkennen veel mensen een poort die toegang geeft tot het strand. Zo schrijft iemand: 'Metrostation Strand is voor Rotterdam de poort naar zee.' En een andere

stemmer: 'Dit gebouw 'vangt' het gevoel van de reis en de uitstap naar het strand op uitmuntende wijze. Met mooi weer, met zijn allen op de Hoekse Lijn, via de poort naar de vrijheid van zand en zee.' En: 'Het voelt alsof je via een portaal getransporteerd wordt naar het strand. Een heerlijke manier om de stad even te ontvluchten.'

De waarde van een directe verbinding van de stad met het strand is een kwaliteit die vrijwel alle stemmers benoemen. 'Dit metrostation laat mij met groot gemak even uitwaaien langs de kust, waarbij ik Rotterdam en het dagelijks leven even van een afstand kan bekijken', schrijft

een stemmer. En iemand anders: 'Het strand dichtbij voor alle Rotterdammers. Waar de stad nu eindigt opent zich de zee. Aan het einde van de dag keer je om en begint Rotterdam alweer op het zand.' Dat het metrostation de beleving van stad en omgeving voorgoed heeft veranderd bewijst deze motivatie: 'Prachtig theateraal aankomen. Mijn dochters groeien opeens op in een stad die ook aan het strand ligt. Dit is architectuur die de mentale kaart van de stad verandert.' Waarom het metrostation de Publieksprijs verdient? 'Omdat je bij aankomst al een vakantiegevoel krijgt...'

Balkon Prinsessenflats

tweede plaats: Prinsessenflats

De noodzaak om verzakking in de balkons en galerijen van de drie Prinsessenflats te verhelpen, werd aangegrepen voor een liefdevolle renovatie. De Nieuwe Margriet, een vierde Prinsessenflat die al jaren geleden voorbeeldig werd gerenoveerd, diende daarbij als leidraad. De grote kwaliteit van dit project is dat het constructieve probleem is opgevat als een kans voor een verbetering waarin aandacht, tijd en budget is gestoken.

Aan beide zijden van de flats is een extra draagconstructie toegevoegd die het mogelijk maakte om zowel de galerijen als de balkons te verbreden. En zo komen de oudere bewoners met en zonder rollator nu comfortabel bij hun woning waar ze kunnen beschikken over een volwaardige buitenruimte met plek om buiten te eten en te ontspannen. Alle ingrepen vonden plaats in zorgvuldig overleg met de bewoners die tijdens de verbouwing, waarbij ook HR++-glas en een aansluiting op het warmtenet zijn gerealiseerd, in hun woning konden blijven. Onder in het gebouw zijn de bergingen voorzien van ramen en is een scootmobielruimte toegevoegd terwyl op elk van de koppen ook kans is gezien een extra zorgwoning te realiseren. Het resultaat is een samenhangende buurt, waarbij de drie flats niet alleen in uitstraling maar ook in duurzaamheid en wooncomfort de 21^e eeuw zijn binnengehaald – en dat zonder huurverhoging.

Dat het de moeite waard is om tijd en aandacht te investeren in bestaande gebouwen is door veel van de stemmers opgemerkt. Zo schrijft een stemmer: 'De Prinsessenflats zijn een mooi voorbeeld van oude, wat saaie gebouwen die met een transformatie weer helemaal nieuw zijn en klaar voor de toekomst.' Een ander schrijft: 'Rotterdam heeft een grote voorraad van dit type flats die door publiek maar matig gewaardeerd worden. Door een ingreep als deze kan sloop worden afgewend en komt er nieuwe waardering.' En: 'Sociale huur geeft geen probleem maar meerwaarde aan Rotterdam. Dit is een mooi voorbeeld van hoe meer gebruikskwaliteit voor Rotterdammers wordt gemaakt in de bestaande stad waar de grootste verduurzamingsopgave ligt.' Ook de bewoners zelf hebben hun waardering kenbaar gemaakt. Een van hen schrijft: 'Ik ervaar nu het gemak van een gerenoveerde woning en het uitgestrekte balkon dat in de zomer fungeert als tweede huiskamer. Met de glazen afscheiding heb ik een supermooi uitzicht.' En deze motivatie van een bewoonster vat de betekenis van deze renovatie prachtig samen: 'Ik ben 93 jaar. Ik woon al jaren in deze flat en het is werkelijk prachtig geworden. Het was wel zwaar met de verbouwing maar zeker de moeite waard. Het was allemaal goed geregeld voor de bewoners. Nu ben ik blij met mijn nieuwe huisje en wil er nog lang van genieten!'

Babel

derde plaats: Babel

Met Babel is een nieuw soort woontoren uitgevonden. Met het zestiende-eeuwse schilderij 'De toren van Babel' van Pieter Breugel als inspiratiebron werd hier een taps toelopende toren gebouwd met verschillende soorten woningen langs een straat die rondom omhoog voert. Het gebouw is de uitkomst van een open oproep die in 2015 werd uitgeschreven door de gemeente Rotterdam. Het waren andere tijden waarin Rotterdam nog bezig was te wennen aan een snel groeiende bevolking en populariteit als woonstad. De open oproep was een instrument om ontwikkelaars en architecten uit te dagen om nieuwe woonvormen te ontwikkelen die aansloten bij de behoeften van gezinnen. Dat smaakt voor het Rotterdamse publiek naar meer want onder de stemmers is grote waardering voor Babel als innovatie op het gebied van woongebouwen. Rijtjeshuizen, twee-onder-een-kapwoningen en een villa op hoogte vormen hier samen een verticale woonbuurt waar men, in de woorden van de architect, woont als in een bergdorp. Dat dit soort innovatie past bij Rotterdam blijkt uit meer dan één motivatie. Zo schrijft iemand: 'Er is geen andere stad in Nederland waar zo uniek gebouwd wordt als in Rotterdam. Babel is een waardevolle bijdrage daaraan.' Een andere motivatie roemt Babel als 'een zeer expressief

gebouw dat echt in Rotterdam past.' En nog een stemmer schrijft: 'Echt een vernieuwende woonoplossing en architectonisch goed uitgewerkt. Kunst en kunde in elkaar, een iconisch en monumentwaardig gebouw.' En: 'Het is een geweldig project waarbij de conventionele logica van hoogbouw omver wordt geworpen en er op allerlei vlakken is geëxperimenteerd. De vrolijke gevel met de lucht eromheen is een verademing tussen alle kolossen.' 'Het project laat zien dat experiment in de woningbouw mogelijk is en ook nog eens succesvol kan zijn.' Het meest opvallend in de stemmotivaties is de erkenning voor de sociale kwaliteiten die Babel in zich draagt. Een stemmer schrijft: 'Als ik naar dit gebouw kijk, dan zou ik onmiddellijk willen verhuizen naar zo'n gezinswoning in de stad die meteen een 'wij-gevoel' geeft. Hier woon je samen – medemenselijk.' Een ander ziet in Babel mogelijkheden voor 'noaberschap zoals wij dat van oorsprong uit de Achterhoek kennen, maar dan in een Rotterdamse jasje'. En nog iemand schrijft: 'Samen met de burens een minidorp in de grote stad. Waar vind je dat in Nederland?' Babel wordt geroemd als voorbeeld voor de toekomst: 'Dit gebouw zorgt voor verbinding en groei' en 'Wonen wordt weer spannend'.

RAP
WINNAAR
PUBLIEKSPRIJS
2024

RAP
EERVOLLE
VERMELDING

METROSTATION STRAND

RAP
2° PLAATS
PUBLIEKSPRIJS

RAP
EERVOLLE
VERMELDING

PRINSESSENFLATS

PRINSESSENFLATS

DE HOEKSTEE

RAP

OLYMPIA COLLEGE ROTTERDAM

PRINSESENFLATS

HAVENKWARTIER

GRONDSTOFFENSTATION AFRIKAANDERPLEIN

DE HOEKSTEE

TRAPPENHUIS

METROSTATION STRAND

THE LOBBY

ROSEKNOOP

BABEL

rotterdamarchitectuurprijs.nl

Grondstofstation Afrikaanderplein

Architect: Superuse Studios
Opdrachtgever: Afrikaanderwijk Coöperatie
Bouwer: Aannemingsbedrijf Mostert

air
architectuur
instituut
rotterdam

ROTTERDAM ARCHITECTUURPRIJS
ACTUELE ROTTERDAMSE ARCHITECTUUR IN KAART GEBRACHT

Gemeente
Rotterdam